

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

№8(1)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 114 sahifa,
3-avgust, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Woosyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oğlu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Sun'iy intellekt muhitida o'sib kelayotgan Alfa avlodining shaxsiy va psixik rivojlanishi	10
<i>Jo'rayeva Dilduza Abdug'aniyevna</i>	
Teng yonli uchburchak xossalari va kesmaning o'rta perpendikulyari xossalardan foydalangan holda masalalar yechish	13
<i>Namozov Diyorbek Baxtiyor o'g'li</i>	
Xiva xonligining siyosiy boshqaruv modeli: Buxoro va Qo'qon xonliklari bilan qiyosiy tahlili.....	17
<i>Mutallibjonov Boburmuro</i>	
Boshlang'ich sinfda informatika fanini o'qitish metodikasi	26
<i>Nosirova Feruza Baxadir qizi</i>	
Funksional savodxonlik asosida bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarini professional rivojlantirishning strukturaviy-faoliyatli modeli.....	30
<i>Gafurova Mahfuza Abbasovna</i>	
Mutafakkirlar asarlarida bolalar faolligini shakllantirishda o'yinlardan foydalanishning yoritilishi	35
<i>Ravshanova Uldona Narziboyevna</i>	
Ijtimoiy-madaniy qadriyatlar variatsiyasi sharoitida talabalarda kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish mazmuni	39
<i>Vorisova Barnoxon Olimjon qizi</i>	
Huquqiy ta'lim va huquqiy tarbiya integratsiyasi orqali yoshlar orasida huquqbuzarliklarning oldini olish	43
<i>Habibjonov Izzatbek Dilshodjon o'g'li</i>	
Bo'lajak o'qituvchilarning tanqidiy va refleksiv tafakkurini rivojlantirishda antirfragil yondashuvning o'rni.....	51
<i>G'ulomjonova Ziyodaxon A'zamjon qizi</i>	
Badiy adabiyotning yoshlar tarbiyasidagi didaktik imkoniyatlari	57
<i>Irisboyeva Xotiraxon Utbasarovna</i>	
Talabalarining o'quv amaliyoti jarayonida kasbiy mobilligini rivojlantirishda dual ta'limga asoslangan metodikani takomillashtirish	61
<i>G'ofurov To'liqinjon</i>	
Didactic Opportunities of Content and Language Integrated Learning (CLIL) Technology in English Language Teaching	67
<i>Ismailova Aziza Dilshodovna</i>	
Фольклорные источники в историко-географическом изучении памятников Устюрта.....	72
<i>Канаатов Есимкан</i>	
Xorijiy davlatlar tajribasida o'zgarishlarni boshqarish ko'nikmalarini rivojlantirish amaliyoti.....	76
<i>Abdullayev Amirulla Xazratovich</i>	
Algoritmik faollikni rivojlantirishning zamonaviy metodik yondashuvi	81
<i>Pardayeva Kamola Sultonovna</i>	
Sun'iy intellekt va startap ekotizimi asosida talabalarining tadbirkorlik ko'nikmalarini rivojlantirish	86
<i>Imomaliyev Quvvat Choriyevich</i>	
Maktab ta'limida o'qitish sifatini baholashning ko'p tarmoqli raqamli-diyagnostik tizimini joriy etish va boshqarish	91
<i>Nurmetov Tursunbek Kenjayevich</i>	
Event ta'lim texnologiyasi vositasida talabalarining o'qish samaradorligini oshirish	96
<i>Latipova Ma'rifat Salohiddin qizi, Bo'tayeva Saodat Xudoyor qizi</i>	
Texnologik ta'lim yo'nalishi talabalarining malakaviy va pedagogik amaliyotlari uzviyligini ta'minlashning metodik modeli	99
<i>Mardonov Maqsudbek Maxmudovich</i>	

Nogironligi bo'lgan bolalarni tarbiyalayotgan oilalarga ijtimoiy-psixologik yordam ko'rsatishning nazariy-metodologik asoslari	103
Umarova Umidaxon Ibaydullayevna	
Chizmachilik darslarida animatsiyali modellarni qo'llashning pedagogik asoslari	108
Xo'janiyozov Shokir Rustamovich	

XORIJIY DAVLATLAR TAJRIBASIDA O'ZGARISHLARNI BOSHQARISH KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH AMALIYOTI

Abdullayev Amirulla Xazratovich

A. Avloniy nomidagi PMMI mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya: Maqolada Finlyandiya, Singapur, Buyuk Britaniya, Kanada va AQSH tajribasi asosida maktab direktorlarining o'zgarishlarni boshqarish ko'nikmalarini rivojlantirish amaliyoti tahlil qilinadi. Kasbiy standartlar, maxsus tayyorlik, mentorlik, loyiha yondashuvi, steykholderlar bilan hamkorlik, dalillarga tayangan boshqaruv hamda monitoring mexanizmlarining ahamiyati yoritilib, ilg'or tajribalarni O'zbekiston ta'lim tizimi sharoitiga moslashtirish zarurati asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: ta'lim menejmenti; o'zgarishlarni boshqarish; xorijiy tajriba; maktab direktori; kasbiy standartlar; pedagogik liderlik; mentorlik; loyiha boshqaruvi; steykholderlar; dalillarga tayangan boshqaruv; monitoring; kasbiy rivojlanish.

Abstract: This article analyzes practices for developing school principals' change management skills in Finland, Singapore, the United Kingdom, Canada, and the United States. It highlights the importance of professional standards, specialized preparation, mentoring, project-based approaches, stakeholder collaboration, data-informed management, and monitoring mechanisms. The study also substantiates the need to adapt relevant international practices to the context of Uzbekistan's education system.

Key words: educational management; change management; international experience; school principal; professional standards; pedagogical leadership; mentoring; project management; stakeholders; data-informed management; monitoring; professional development.

Аннотация: В статье анализируется практика развития навыков управления изменениями у директоров школ на примере Финляндии, Сингапура, Великобритании, Канады и США. Раскрывается значение профессиональных стандартов, специальной подготовки, наставничества, проектного подхода, взаимодействия со стейкхолдерами, управления на основе данных и механизмов мониторинга. Обосновывается необходимость адаптации передового зарубежного опыта к условиям системы образования Узбекистана.

Ключевые слова: образовательный менеджмент; управление изменениями; зарубежный опыт; директор школы; профессиональные стандарты; педагогическое лидерство; наставничество; проектное управление; стейкхолдеры; управление на основе данных; мониторинг; профессиональное развитие.

KIRISH

Ta'lim tizimi globallashtirish, raqamli transformatsiya, kompetensiyaviy yondashuvning kuchayishi hamda ta'lim natijalariga yo'naltirilgan boshqaruv talablarining ortishi sharoitida o'zgarishlarni boshqarish masalasini strategik ustuvor vazifaga aylantirmoqda. Bunday sharoitda maktab direktorining boshqaruv salohiyati faqat ma'muriy-ijroiylar bilan cheklanmay, yangilanishlarni rejalashtirish, jamoani safarbar etish, manfaatdor tomonlar bilan muvofiqlashuvni ta'minlash, qarshilik va risklarni boshqarish, natijalarni monitoring qilish hamda o'zgarishlarni institutsional amaliyotga singdirish kabi murakkab funksiyalarni ham qamrab oladi. Shu bois rahbarlik kompetensiyalarini, xususan, o'zgarishlarni boshqarish ko'nikmalarini rivojlantirish masalasi zamonaviy ta'lim boshqaruvida muhim ilmiy-amaliy yo'nalish sifatida namoyon bo'lmoqda.

Xorijiy davlatlar tajribasini o'rganish zarurati, avvalo, o'zgarishlarni boshqarish bo'yicha ilg'or yondashuvlar va instrumentlarning tizimli ravishda shakllangani bilan izohlanadi. Rivojlangan ta'lim tizimlariga ega mamlakatlarda direktorlarning o'zgarishlarni boshqarish ko'nikmalari alohida kompetensiyalar bloki sifatida normativ-huquqiy asoslar, professional standartlar, sertifikatlash talablari hamda uzluksiz kasbiy rivojlanish dasturlari orqali mustahkamlangan. Bunda direktorning roli "tashkiliy boshqaruvchi"dan ko'ra "o'zgarishlar yetakchisi" sifatida talqin qilinadi. Mazkur yondashuv rahbarning strategik fikrlashi, kommunikativ ta'sir ko'rsatish qobiliyati,

ma'lumotlarga tayangan holda qaror qabul qilishi hamda innovatsiyalarni boshqarish salohiyati bilan bevosita bog'liq.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Buyuk Britaniyada, xususan, Angliyada ta'lim tizimida o'zgarishlarni boshqarish ko'nikmalarini rivojlantirish rahbar kadrlarning shaxsiy tashabbusiga qoldirilmaydi. Aksincha, bu jarayon milliy darajada shakllantirilgan kasbiy rivojlanish ekotizimi orqali tashkil etiladi. Mazkur ekotizimning asosiy ustunlari Teaching School Hubs, Early Career Framework hamda National Professional Qualifications (NPQ) dasturlari orqali rahbarlarning amaliy kompetensiyalarini tizimli ravishda rivojlantirishga qaratilgan. Ushbu modelda o'zgarishlarni boshqarish alohida mavzu sifatida emas, balki maktabni rivojlantirish, jamoani safarbar etish, ta'lim natijadorligini oshirish va transformatsiyani barqarorlashtirish jarayonlarining ajralmas qismi sifatida qaraladi.

Angliya tajribasida maktab direktorlari uchun o'zgarishlarni boshqarish kompetensiyasi, avvalo, rahbarlikka tayyorlash va rahbarlik sifatini oshirishga qaratilgan malaka tizimi orqali shakllantiriladi. NPQ for Headship dasturi direktorlik lavozimiga tayyorlanayotgan yoki direktorlik faoliyatini takomillashtirayotgan rahbarlar uchun muhim vosita hisoblanadi.

Dastur tuzilmasida rahbarning real boshqaruv vaziyatlarida faoliyat yuritishi asosiy o'ringa qo'yilib, o'quv jarayoni murabbiylik (mentorlik), amaliy mashg'ulotlar hamda professional muhokamalar orqali qo'llab-quvvatlanadi. Mazkur yondashuv direktorni o'zgarishlarni tezkor joriy etishga emas, balki jarayonni puxta rejalashtirish va bosqichma-bosqich boshqarishga o'rgatadi. Buyuk Britaniya amaliyotida e'tiborga molik jihatlardan biri shundaki, o'zgarishlarni boshqarish bo'yicha ko'nikmalarni baholash ham aniq mexanizm asosida amalga oshiriladi. Bunda rahbarning nazariy bilimlarini qayta bayon qilishi emas, balki amaliy topshiriqlar, yozma tahlillar yoki real maktab sharoitiga mos boshqaruv qarorlari loyihalarini ishlab chiqishi orqali uning boshqaruv kompetensiyalari namoyon bo'lishi talab etiladi. Ushbu yondashuvning kuchli tomoni shundaki, direktorning kompetensiyasi faqat bilim darajasida emas, balki qaror qabul qilish, resurslarni muvofiqlashtirish, jamoa bilan samarali ishlash va natijalarni boshqarish darajasida baholanadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Finlyandiya tajribasining eng e'tiborli jihati – o'zgarishlarni boshqarishda "qattiq bosim"dan ko'ra ishonch, professional mas'uliyat va dalillarga tayangan boshqaruv madaniyatining ustunligidir. Mazkur model o'zgarishlarning strategik asoslarini mustahkamlaydi, jamoa ishtirokini kengaytiradi hamda natijalarni barqarorlashtirish mexanizmlarining tabiiy ravishda shakllanishiga xizmat qiladi. Shu ma'noda, Finlyandiya tajribasi maktab direktorlarining o'zgarishlarni boshqarish ko'nikmalarini rivojlantirishda kompetensiyaviy yondashuv, hamkorlikka asoslangan liderlik va pedagogik mazmun uyg'unligining zarurligini yaqqol namoyon etadi.

Singapur ta'lim tizimi o'zgarishlarni boshqarish masalasini rahbarning shaxsiy mahorati doirasida emas, balki tizimli kadrlar siyosati va institutsional tayyorgarlik mexanizmlari orqali hal etishga intiladi. Bunda maktab direktorlarining o'zgarishlarni boshqarish ko'nikmalari erta bosqichdan boshlab shakllantiriladigan, keyinchalik esa malaka oshirish va amaliy tajriba orqali chuqurlashtiriladigan kasbiy kompetensiya sifatida talqin qilinadi. Ya'ni direktorlikka tayinlash lavozimni egallash bilan yakunlanmaydi, aksincha, o'zgarishlarni boshqarishga tayyor rahbarlar zaxirasini shakllantirish mantiqiga asoslanadi.

Singapur tajribasining xarakterli jihati shundaki, o'zgarishlarni boshqarish ko'nikmalari direktorlar uchun alohida mavzu sifatida emas, balki strategik liderlik, innovatsion boshqaruv va tizim samaradorligi bilan uzviy bog'liq holda rivojlantiriladi. Chunki maktabdagi o'zgarishlar odatda yangi tashabbuslarni joriy etish, resurslar muvozanatini qayta ko'rib chiqish, jamoa rollarini qayta taqsimlash, baholash hamda monitoring mexanizmlarini yangilash kabi jarayonlar bilan birga kechadi. Shu sababli rahbarning o'zgarishlarni boshqarish ko'nikmasi amaliyotda strategik yo'naltirish, tashkiliy loyihalash, jamoani jalb etish, risklarni boshqarish va natijalarni mustahkamlash kabi kompetensiyalar orqali namoyon bo'ladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Finlyandiya ta'lim tizimi xalqaro miqyosda barqaror natijadorligi, boshqaruvdagi muvozanat hamda maktablarning nisbatan yuqori avtonomiyasi bilan ajralib turadi. Mazkur modelning boshqaruv mantiqida maktab direktori "buyruq beruvchi ma'mur"dan ko'ra ta'lim jarayonini rivojlantiruvchi pedagogik lider sifatida qaraladi. Shu sababli o'zgarishlarni boshqarish ko'nikmalari Finlyandiya amaliyotida faqat alohida kompetensiya sifatida emas, balki maktabning kundalik strategik boshqaruvi, jamoaviy hamkorlik va o'quv jarayonini takomillashtirish bilan uzviy bog'liq kasbiy salohiyat sifatida namoyon bo'ladi.

Finlyandiya tajribasining muhim jihati shundaki, direktorlik faoliyati uchun kasbiy-me'yoriy tayyorgarlik aniq talablar asosida belgilangan. Xususan, maktab direktori lavozimiga nomzod oliy ma'lumotga, o'qituvchilik

malakasiga, tegishli ish tajribasiga hamda ta'lim boshqaruvi bo'yicha maxsus tayyorgarlikka ega bo'lishi talab etiladi. Ushbu talab direktorlarning o'zgarishlarni boshqarishga tayyorgarligini "amaliy tajriba o'zi shakllantiradi" degan yondashuvdan ko'ra, ilmiy-metodik asoslangan kasbiy tayyorlash modeli orqali ta'minlashga xizmat qiladi. Finlyandiya modelida o'zgarishlarni boshqarish ko'nikmalari bir necha boshqaruv yo'nalishlari orqali shakllantiriladi.

Birinchidan, o'zgarishlarni boshqarish "ta'lim sifati" va "maktab rivojlanishi" bilan bog'liq jarayon sifatida talqin qilinadi. Direktorning vazifasi yangilikni shunchaki joriy etish emas, balki uning ta'lim natijalariga ta'sirini oldindan asoslash, jamoa resurslari bilan uyg'unlashtirish hamda uni barqaror amaliyotga aylantirishdan iborat. Bu holat rahbarning tahliliy-strategik ko'nikmalarini markaziy o'ringa olib chiqadi.

Ikkinchidan, Finlyandiya maktablarida o'zgarishlar ko'pincha jamoaviy boshqaruv tamoyiliga asoslanadi. Bunda direktor o'zgarish tashabbuslarini yakka tartibda boshlab beruvchi emas, balki o'qituvchilar jamoasi bilan hamkorlikda rejalashtiruvchi va muvofiqlashtiruvchi sifatida faoliyat yuritadi. O'zgarishlar bo'yicha ishchi guruhlar, metodik jamoalar, ichki liderlar hamda o'zaro mas'uliyatga tayangan mexanizmlar samarali yo'lga qo'yilgani sababli o'zgarishlarning qabul qilinishi ko'proq ichki kelishuv, ishonch va hamkorlik orqali ta'minlanadi.

Uchinchidan, Finlyandiya tajribasida o'zgarishlarni boshqarish jarayoni maktabning ichki baholash va takomillashtirish sikli bilan uzviy bog'langan. Yangilikni joriy etish jarayoni doimiy monitoring, qayta aloqa va moslashtirish mexanizmlariga tayanadi. Bunda direktor faqat yakuniy natijani talab qilmaydi, balki jarayonni bosqichma-bosqich kuzatib boradi, amaliy muammolarni aniqlaydi, ichki resurslarni qayta taqsimlaydi hamda zaruratga ko'ra strategiyani korreksiya qiladi. Natijada o'zgarishlarning formallashtirib qolish xavfi kamayadi, ularning amaliyotga singish ehtimoli ortadi.

AQSH ta'lim tizimida maktab direktorining o'zni ma'muriy boshqaruvchi doirasidan ancha keng talqin qilinib, u ko'proq ta'limiy lider, strategik boshqaruvchi va tashkiliy transformatsiyalar tashabbuskori sifatida e'tirof etiladi. Mazkur yondashuvning asosiy mantiqi shundan iboratki, maktabda yuzaga keladigan har qanday yangilanish – o'quv dasturi, baholash tizimi, raqamli platformalar, inklyuziv ta'lim yoki tarbiyaviy muhitga oid o'zgarishlar – eng avvalo rahbarning o'zgarishlar jarayonini boshqarish ko'nikmalari orqali samarali natijaga aylantiriladi. Shu bois AQSHda direktorlarni tayyorlash va qayta tayyorlash tizimida o'zgarishlarni boshqarish masalasi alohida kompetensiyalar bloki sifatida shakllangan.

AQSH amaliyotida direktor kompetensiyalarini rivojlantirishning muhim yo'nalishlaridan biri standartlarga asoslangan rahbarlik modeli asosida tayyorlash jarayonini tashkil etishdan iborat. Maktab rahbarlariga qo'yiladigan kasbiy talablar, odatda, ta'lim natijadorligi, jamoani boshqarish, resurslarni strategik muvofiqlashtirish, maktab madaniyatini rivojlantirish hamda ta'lim sifati oshirish kabi yo'nalishlar bo'yicha aniq kompetensiyalar orqali ifodalanadi. Bunda "o'zgarishlarni boshqarish" alohida mavzu sifatida emas, balki har bir rahbarlik funksiyasining ichki mexanizmi sifatida qaraladi. Xususan, maqsadlarni belgilash, manfaatdor tomonlarni jalb etish, qarshiliklarni kamaytirish, o'zgarishlarni amaliyotga tatbiq etish, monitoringni amalga oshirish va zarur tuzatishlar kiritish kabi jarayonlar rahbarlarni tayyorlash tizimida metodik jihatdan chuqur yoritiladi.

AQSH tajribasida e'tibor qaratiladigan ikkinchi muhim jihat – o'zgarishlarni boshqarish ko'nikmalarini shakllantirishda amaliyotga asoslangan kasbiy rivojlanish mexanizmlarining ustuvorligidir. Direktorlar o'z ko'nikmalarini ko'pincha ma'ruzalarni tinglash orqali emas, balki murabbiylik (mentorlik), real vaziyatlar asosida ishlash, case study (keys tahlili), maktabdagi muammolar bo'yicha loyihalar ishlab chiqish hamda hamkasblar bilan tajriba almashish kabi amaliy shakllar orqali rivojlantirib boradilar. Ayniqsa, o'zgarishlarni rejalashtirish va boshqarish jarayoni loyiha yondashuvi asosida tashkil etilib, direktor o'z maktabi uchun aniq maqsadlar, bosqichlar, resurslar, risklar va natijadorlik indikatorlarini belgilashga o'rgatiladi. Bu esa o'zgarishlarni bir martalik tadbir sifatida emas, balki boshqariladigan jarayon sifatida tashkil etish kompetensiyasini mustahkamlaydi.

Uchinchi jihat sifatida AQSHda o'zgarishlarni boshqarish jarayonida dalillarga tayangan boshqaruv amaliyoti keng qo'llaniladi. Direktorlar qaror qabul qilishda faqat subyektiv tasavvur yoki umumiy tajribaga emas, balki o'quvchilarning ta'lim natijalari, davomat ko'rsatkichlari, sinflardagi o'zlashtirish darajasi, o'qituvchilar faoliyati indikatorlari hamda ichki monitoring natijalariga asoslanadi. Mazkur yondashuv o'zgarishlarni boshqarishda muhim vazifani bajaradi: o'zgarish zaruratini dalillar asosida asoslash, o'zgarishlarning ta'sirini baholash va zarurat tug'ilganda korreksion boshqaruv qarorlarini qabul qilish imkonini beradi. Boshqacha aytganda, o'zgarish reja bilan boshlanadi, ammo indikatorlar asosida boshqariladi.

To'rtinchi jihat – AQSH maktablarida o'zgarishlarni joriy etish jarayonida jamoani jalb qilish hamda steypolderlar bilan ishlash mexanizmlarining tizimli yo'lga qo'yilganidir. Direktor o'zgarishlarni faqat ichki buyruqlar orqali amalga oshirmaydi, balki o'qituvchi-liderlar, metodik guruhlar, ota-onalar hamda mahalliy hamjamiyat bilan hamkorlikda muvofiqlashtiradi. O'zgarishlarni joriy etishda kommunikatsiya strategiyasi, muhokama maydonlari, qayta aloqa hamda kelishuv mexanizmlaridan faol foydalaniladi. Bu jihat ta'lim muassasalari uchun

nihoyatda muhimdir: maktabda o'zgarishlarning jamoa tomonidan qabul qilinishi ularning shunchaki e'lon qilinishidan ko'ra ko'proq natijadorlikni belgilaydi. Shu sababli steypolderlar bilan ishlashni o'zgarishlarni boshqarish ko'nikmalarining alohida tarkibiy qismi sifatida e'tirof etish ilmiy jihatdan asosli hisoblanadi.

Umuman olganda, AQSH tajribasi shuni ko'rsatadiki, maktab direktorlarida o'zgarishlarni boshqarish ko'nikmalarini rivojlantirish, odatda, uchta asosiy yo'nalishda mujassamlanadi: rahbarlik kompetensiyalarining standartlashtirilgan modeli asosida tayyorlash; amaliyotga yo'naltirilgan murabbiylik va loyiha yondashuvi orqali ko'nikmalarni mustahkamlash; dalillarga tayangan monitoring hamda natijadorlik indikatorlari asosida o'zgarishlarning ta'sirini boshqarish.

Ushbu yondashuvning metodologik qiymati shundaki, o'zgarish tashkiliy topshiriq emas, balki boshqariladigan va o'lchanadigan jarayon sifatida talqin qilinadi hamda direktor kompetensiyasi aynan shu jarayonni samarali boshqarishga mos ravishda shakllantiriladi. Shunday qilib, xorijiy davlatlar tajribasi tahlili maktab direktorlarining o'zgarishlarni boshqarish ko'nikmalarini rivojlantirish masalasi xalqaro ta'lim boshqaruvi amaliyotida alohida ahamiyat kasb etishini ko'rsatadi. Tahlil qilingan tajribalarda rahbarning o'zgarishlarni boshqarish salohiyati, avvalo, strategik fikrlash, jamoani jalb etish, manfaatdor tomonlar bilan hamkorlikni yo'lga qo'yish, resurslar va risklarni muvofiqlashtirish, dalillarga tayangan qarorlar qabul qilish hamda monitoring asosida faoliyatni takomillashtirish kabi ko'nikmalarning uyg'unligida namoyon bo'ladi (1-jadvalga qarang).

1-jadval: Xorijiy davlatlarda maktab direktorlarining o'zgarishlarni boshqarish ko'nikmalarini rivojlantirish mexanizmlarining qiyosiy tahlili

Davlat	Tizimning tayanch mexanizmi	Asosiy rivojlantirish vositalari	Ustuvor ko'nikmalar	Tadqiqot uchun metodologik ahamiyati
Finlyandiya	Direktorning kasbiy tayyorgarligi, maktab avtonomiyasi va ishonchga asoslangan pedagogik liderlik	Maxsus boshqaruv tayyorgarligi, jamoaviy rejalashtirish, maktabning ichki baholashi va qayta aloqa	Strategik tahlil, hamkorlikda boshqaruv, resurslarni moslashtirish, monitoring va refleksiya	Ko'nikmalarni rivojlantirishni professional mas'uliyat, jamoaviy ishonch va ichki baholash bilan uyg'unlashtirish zarurligini ko'rsatadi
Singapur	Rahbarlar zaxirasini oldindan shakllantirish va institutsional tayyorlash tizimi	Nomzodlarni saralash, Leaders in Education Programme, amaliy rahbarlik tayyorgarligi va uzluksiz kasbiy rivojlanish	Strategik bashoratlash, innovatsiyalarni boshqarish, jamoani safarbar etish, resurs va natijalarni muvofiqlashtirish	Direktorlikka tayinlashdan oldin o'zgarishlarni boshqarishga yo'naltirilgan maxsus tayyorgarlikni tashkil etishning ahamiyatini asoslaydi
Buyuk Britaniya	Milliy professional malaka va kasbiy rivojlanish ekotizimi	NPQ dasturlari, murabbiylik, amaliy topshiriqlar, real maktab vaziyatlarini tahlil qilish va professional muhokamalar	O'zgarishni loyihalash, dalillarga tayangan qaror qabul qilish, stakeholderlar bilan ishlash, reflektiv boshqaruv	Ko'nikmalarni nazariy bilim bilan emas, real boshqaruv vazifalarini bajarish orqali baholash va rivojlantirish imkonini ko'rsatadi
Kanada	Provinsiyalar darajasidagi kompetensiyaviy standartlar va kontekstga moslashtirilgan rahbarlik tayyorgarligi	Murabbiylik, maktab kontekstidagi amaliy vaziyatlar, loyiha faoliyati, mahalliy ma'lumotlar va indikatorlardan foydalanish	Moslashuvchan rejalashtirish, jamoaviy kelishuv, resurslarni boshqarish, natijalarni monitoring qilish	Rivojlantirish mexanizmini hududiy va institutsional sharoitlarga moslashtirish, mentorlikni kuchaytirish zarurligini belgilaydi
AQSH	Kasbiy standartlarga asoslangan, amaliyot va natijadorlikka yo'naltirilgan rahbarlik modeli	Murabbiylik, keys-tahlil, loyiha ishlab chiqish, ma'lumotlar tahlili, o'qituvchi liderlar va hamjamiyat bilan hamkorlik	Strategik va ta'limiy liderlik, loyiha boshqaruvi, dalillarga asoslangan monitoring, stakeholderlarni jalb etish	Rahbarlik standartlari, amaliy tayyorgarlik va o'lchanadigan natijalarni yagona tizimda birlashtirish zarurligini ko'rsatadi

Mazkur tajribalar shuni tasdiqlaydiki, o'zgarishlarni boshqarish ko'nikmalari direktor faoliyatida tasodifiy shakllanadigan individual sifat emas, balki maxsus tayyorgarlik, uzluksiz kasbiy rivojlanish, amaliy refleksiya va institutsional qo'llab-quvvatlash orqali rivojlantiriladigan muhim boshqaruv kompetensiyasidir. Ayniqsa, Finlyandiya, Singapur, Buyuk Britaniya, Kanada va AQSH tajribalarida o'zgarishlarni boshqarish jarayonining strategik rejalashtirish, kommunikativ liderlik, loyiha yondashuvi, monitoring hamda natijadorlikka yo'naltirilgan boshqaruv bilan uzviy bog'liqligi yaqqol namoyon bo'ladi.

XULOSA

Bizningcha, xorijiy tajribadan olinadigan eng muhim metodologik xulosa shundan iboratki, maktab direktorlarining o'zgarishlarni boshqarish ko'nikmalarini rivojlantirishda faqat nazariy tayyorgarlik bilan cheklanib qolmasdan, amaliy boshqaruv vaziyatlari, kasbiy refleksiya, mentorlik, jamoaviy hamkorlik va natijalarni baholash mexanizmlarini o'z ichiga olgan integratsiyalashgan yondashuvni qo'llash zarur. Shu jihatdan, xorijiy tajribalar tahlili dissertatsiyada ishlab chiqiladigan takomillashtirilgan mexanizmning mazmuni va tuzilishini asoslash uchun muhim ilmiy-amaliy manba bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Finnish National Agency for Education. Finnish Education in a Nutshell. Helsinki: Finnish National Agency for Education, 2022.
2. Lim, L. H. "Illuminating the Core of Singapore School Leadership Preparation: Two Decades of In-Service Experience." International Journal of Educational Management, Vol. 21, No. 5, 2007. – P. 433–439.
3. Department for Education. National Professional Qualification: Headship Framework. London: Department for Education, 2020.
4. Leithwood, K. The Ontario Leadership Framework 2012: With a Discussion of the Research Foundations. Toronto: Institute for Education Leadership, 2012.
5. National Policy Board for Educational Administration. Professional Standards for Educational Leaders 2015. Reston, VA: NPBEA, 2015.
6. Pont, B., Nusche, D., & Moorman, H. Improving School Leadership. Volume 1: Policy and Practice. Paris: OECD Publishing, 2008.
7. OECD. TALIS 2018 Results. Volume I: Teachers and School Leaders as Lifelong Learners. Paris: OECD Publishing, 2019.
8. Spillane, J. P. Distributed Leadership. San Francisco: Jossey-Bass, 2006.
9. Leithwood, K., Harris, A., & Hopkins, D. "Seven Strong Claims about Successful School Leadership Revisited." School Leadership & Management.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
  - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
  - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
  - 13.00.03 Maxsus pedagogika
  - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
  - 13.00.07 Ta'limda menejment
  - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
  - 07.00.00 Tarix fanlari
  - 19.00.00 Psixologiya fanlari
  - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
  - 02.00.00 Kimyo fanlari
  - 03.00.00 Biologiya fanlari
  - 09.00.00 Falsafa fanlari
  - 10.00.00 Filologiya fanlari
  - 11.00.00 Geografiya fanlari

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №8(1)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.